

ОСОБИСТІТЬ У ЦІННІСНОМУ ЗРОСТАННІ

У статті розглядається проблема сходження особистості до духовних надбань, що передбачає виховання у неї ціннісного світосприйняття, культивування високо гуманістичної свідомості. Сутність досконалої особистості пов'язується з духовно-моральною досконалістю, що втілюється у відповідних вчинках, поведінці, достойному житті.

Гуманістично орієнтоване виховання виходить з положення, згідно з яким сутність особистості пов'язується з духовно-моральною досконалістю, що втілюється у відповідних вчинках, поведінці, достойному житті. При чому набуваючи власної досконалості, вона одночасно приводить у такий же стан інших осіб. Тож постулат «роби добро негайно» має великий практичний сенс.

Важливо, що досконала особистість менше піддається таким негативним пристрастям як відчай, заздрість, страх тощо, і в цьому вбачається її більша душевна стійкість. Віра особистості в свою сутність призводить також до зменшення поведінкових коливань, що можуть спричинятись тими чи іншими етично деструктивними ситуаціями. Духовно досконала особистість відзначається сталим цілепокладанням – цим внутрішнім стрижнем, що захищає її від зовнішнього примусу і підкорення. Вона менш за все готова не звертати увагу на різноманітні перепони, коли мова йде про досягнення широких соціальних цілей.

Тому така особистість й спроможна вступити на нестандартний шлях, який пов'язаний з зовнішніми і внутрішніми труднощами і міжособистісним нерозумінням. Поряд з цим такі негативні колізії все ж компенсуються подякою тих, кому не байдужі її високі цілі. При цьому духовно досконалій особистості не властива самовпевненість. Якщо навіть виникнуть об'єктивні сумніви щодо користі її зусиль, то вона згодна (крайньою мірою) вважати їх такими, що розчищать шлях для того, хто реалізує ці наміри з більшою ретельністю і розумінням. Для досконалої особистості характерне благоговіння перед ціннісним досвідом своїх історичних попередників, який однак не залишається

її внутрішнім надбанням. Вона прагне по мірі своїх сил його повторити у власних вчинках. Тож самозадоволеність як результат власного осягнення складних духовних пошуків для досконалої особистості видається неприйнятним.

Наголосимо, що жити особистості у високій духовній аурі досить важко. До того ж, легко спотворити людину й переіначити її особистісну природу, як би вона не була до того благодійною і вихованою у правилах високої людяності. Тож потрібна постійна підтримка особистості у стані гуманістичних устремлінь і вихованні духовних орієнтирів, починаючи з раннього онтогенезу.

Сходження зростаючої особистості до духовних надбань передбачає виховання у неї ціннісного світосприйняття, культивування високогуманістичної свідомості. Її ключовою складовою виступає процес мислення, що дозволяє вихованцеві з певною глибиною осягнути світ людини, у його смислоціннісних теперішніх і майбутніх характеристиках. Якраз великий світ у цих параметрах має стати провідним пріоритетом, який визначатиме помисли зростаючої особистості.

Тому слід вести мову про спрямоване формування у неї особливого ціннісно орієнтованого мислення. Це має бути мислення піклувальне, або ж мислення глибокого співчуття людині. У цьому процесі самостійність виховання і домірна допомога дорослого мають гармонійно поєднуватися. Означена допомога має носити лише роз'яснювальну, причому проблемно домірну функцію, що забезпечує цілковиту активність вихованця. У такій розвивальній взаємодії не має місця навіюванню як навчальному засобу, адже справжня духовність є результатом лише самостійних світлих думок особистості.

До розуміння вихованця слід донести думку, згідно з якою народжений в собі помисел він і запам'ятає, і досить легко завжди викличе його. Важливо щоб такі помисли знаходили продовження у благочинних діях вихованців. Крім того, важливо, що навіяні думки важко освоюються людською свідомістю. Тож розвинене мистецтво мислення, яке вимагає відповідного вправління в

розмірковуваннях на духовні теми, завжди буде визначальним у духовному вдосконаленні зростаючої особистості.

В умінні вихованця ціннісно спрямовано мислити проявиться й така провідна риса як терпимість до оточуючого. Саме нетерпимість різко відмежовує людину від соціального довкілля – цієї необхідної умови її особистісного вдосконалення. Нетерпима людина не тільки не зрозуміє духовно орієнтованого мислення, але й легко може образити іншу за такий спосіб міркування. Така образа думки виявиться надзвичайно тяжкою для внутрішньої рівноваги іншої людини.

З огляду на це, видається найбільш духовно згубною соціальна ситуація, за якої у молоді тотально формується утилітарно-механічний вид мислення. У середовищі, де культивується таке примітивне мислення, про розкриті нами духовно піклувальне мислення взагалі не йдеться, більше того – воно часто висміюється. Тож подекуди ця рушійна сила, цей духовний початок відкрито заперечується, а значить закриваються шляхи до ціннісного освоєння зростаючою особистістю світу людей і світу речей.

У вихованні слід розширювати ареал практичної причетності особистості. Звично ми обмежуємося найближчим суспільним довкіллям (сім'єю, місцем праці та життєдіяльності). У більш широкому сприйнятті ми сягаємо малої та великої батьківщини й держави. Ці останні горизонти мають бути неодмінними виховними дороговказами. Не виключено, що уявлення як мета розвитку може бути межевою, тобто Всесвітом з його законами гармонії. Адже поняття Людини й співмірне саме цій величині, і вона має теж бути постійно присутньою у духовній свідомості й самосвідомості вихованця як формула Я – Людина, яка належить Всесвіту. Тоді міра цінності добра особистості відповідатиме цим великим іпостасям, які вона по мірі своїх можливостей вчинково втілюватиме.

З огляду на таке втілення педагог має усвідомлювати, що лише той духовно-моральний вчинок є досконалим, який безпосередньо спонукається вищими ціннісними утвореннями. При цьому важливо, щоб сформована

конкретна духовна цінність не була затьмарена суспільно неприйнятною спонудою, яка супроводжуючи головну, гальмувала б становлення цілісної духовної структури (духовного Я-образу) зростаючої особистості.

Ще більш морально небезпечною видається ситуація підміни особистістю мотиву духовно-морального вчинку, коли останній не має нічого спільного з духовною цінністю як відповідною рушійною причиною. Влучно у цьому сенсі висловився М.Реріх: «Деякі люди будуть навіть при найменших земних переїздах робити духовні заповіді, не стільки тому, що вони виключно піклувались про когось, а тому, що цей акт ними мислиться нероздільно зі страхом смерті» [1, с. 152]. Парадоксальнішою виступає ситуація, коли суспільно значущі діяння спричиняються тільки за необхідності; і тоді коли вона зникає – мотивація перетворюється на діаметрально протилежну (асоціальну).

Зазначимо, що до вчинкової сфери відносяться й вчинки-недіяння, за яких особистість не робить зла іншій. Однак етичні закони зводяться до того, що людина не тільки не повинна аморально діяти, а й неодмінно чинити за нормами моралі. Тому досконалу особистість кваліфікують як за вчинками стримувальної мотивації, так і за вчинками рушійних спонук. Тож суспільно значущими вчинками особистості мають вважатися лише ті, які безпосередньо мотивуються етико-моральними заборонами, що охоплюються сферою зла. Натомість вчинки-недіяння, від яких особистість утримується на засадах мотивів, наприклад, боягузтва чи славолюбства мають зазнавати суспільного осудження. Щоправда, розпізнати їх буває досить важко, оскільки особистість як автор таких вчинків вміло скриває справжню мотивацію, підміняючи її суспільно важливою.

З огляду на це видається неприпустимою ситуація, коли вихованець як суб'єкт духовно-морального вчинку стосовно свого ровесника намагається віднайти третю особу, щоб заявити про свою добродійність. У такій ситуації автор вчинку демонструє мотив власної вищості у порівнянні з іншими. Зрозуміло, що між мотивом духовної цінності і супроводжувальним його

мотивом самовищості ніякої гармонії бути не може. Таким же духовно деструктивним є намагання автора вчинку одержати певну користь від того, кому він допоміг. Тут про альтруїзм як безкорисливе духовне діяння не йдеться. Напевно – це життєва позиція «я – тобі, ти – мені».

Ставлячи за мету удосконалення виховного процесу для духовно-морального розвитку зростаючої особистості, науковці перш за все опікуються базовими гуманістичними цінностями, шукають ефективні шляхи їх виховання. Однак мати перетворювальні інструменти цього рівня ще не означає, що ми матимемо цілісну і гармонійну особистість. Для ефективного її суспільного функціонування вона мусить володіти й рядом морально-вольових якостей. Адже останні чутливо реагують на всі життєві нюанси, дозволяючи особистості впевнено триматися основного духовно-світоглядного орієнтиру. Доцільне повсякчасне практичне використання нею означених якостей свідчитиме про стійке вправління у розумних вчинках, цього єдиного маркера її духовної зрілості.

Розкриємо подійну реальність, що охоплюється сферою розумних вчинків і поведінки особистості.

У нескінченних комунікативно-ділових взаєминах зростаючій особистості доводиться мати вправу з недостатньо вихованими особами. Якраз від них і можна вислуховувати несправедливі нарікання. Так, саме необґрунтовані, до яких можна було не вдаватися заради міжособистісного спокою. У цій ситуації душевною перевагою зростаючої особистості буде те, що вона прагне, стримуючи себе, не нарікати у відповідь на такий акт.

Особистість як володар морально-вольових якостей здатна бути невразливою й до всіляких наклепів. Більше того, вона проявляє довготерпеливість до тих, хто відверто виступає проти її уподобань, думок, життєвих цілей.

Регулюючи власні негативні емоційні імпульси, зростаюча особистість не докоряє тим, хто ставиться до неї несправедливо, не звертається за підтримкою до оточуючих її ровесників чи дорослих.

Література

1. Рерих Н. Жизнь вечная. – СПб.: Азбука – Аттикус, 2018. – 448 с.